

Canvis de nom als carrers de Barcelona

Cal recuperar per a personalitats i conceptes catalans la toponímia urbana

Carreras Candi explica, en el seu volum de la Geografia de Catalunya editat a Barcelona una anècdota deliciosa: «El 1856, quan alguns veïns del carrer del Cementiri, de la Barceloneta, sol·licitaren al municipi que li posés el nom de Padilla o de Manzanares, deien els regidors, sobradament escamats pel que succeïa: «Para el partido liberal, el nombre de Padilla será siempre un recuerdo glorioso, el de Manzanares, un hecho grande; pero estos nombres, por la misma significación que tienen, dados a una calle están sujetos a los continuos vaivenes de la política, y bien sabidos son los inconvenientes que estos cambios de denominación reportan», i acordaren de posar-li el de la Alegria, de permanència assegurada, puix no s'ha tocat mai més».

Carreras Candi, però, s'equivocava, car el carrer de l'Alegria es convertiria, pos després d'escriure ell això, en el carrer d'Andreu Dòria. Res no pot deturar l'afició dels homes a dedicar carrers, edificis i monuments a les personalitats d'acord amb el règim que impera i, lògicament, tampoc res no pot deturar la necessitat que alguns d'aquests noms desapareixin a mesura que es produeixen canvis polítics.

Tres menes de canvis

Pel que fa al segle actual, els canvis del nom dels carrers han estat provocats per tres motius fonamentals: els canvis polítics, l'agregació dels municipis perifèrics i la nova urbanització d'algunes zones.

a) **Canvis urbanístics:** molts carrers, en passar per el seu mateix traçat una nova via més important, sense que en sigui totalment canviada l'alineació de les façanes, perden el seu nom primitiu i adopten el nom del carrer que els absorbeix. Així s'ha esdevingut, per citar només uns exemples, amb el carrer Mas Pujol, absorbit recentment pel carrer Numància, i amb el carrer Portellada, absorbit per la Via Julia. Podríem citar, però, molts més exemples.

b) **Canvis deguts a l'anexió.** El 1897, Barcelona s'anexà els municipis veïns de Sants, Sant Martí de Provençals, Gràcia, les Corts, Sant Gervasi i Sant Andreu. El 1904, va fer, la mateixa cosa amb Horta. Sarrí no va ser anexas fins al 1921, a causa de l'aferrissada resistència dels seus ciutadans. Aquestes anexionacions van fer que dins el gran municipi barcelonès que els havia absorbits, existissin carrers amb noms idèntics, i fou doncs, necessari de canviar-los. Aproximadament, això va haver-se de fer en dos-cents cinquanta carrers. No cal dir que, amb l'excusa de les coincidències, van introduir-se d'altres canvis que res no hi tenien a veure.

c) **Motius polítics.** El segle actual, dos importants canvis de règim han comportat el canvi de nom de molts carrers de Barcelona: la reinstauració de la Generalitat de Catalunya i el cop militar que la va fer desaparèixer. El llibre *Catalunya sota el règim franquista* menciona una cinquantena d'aquests canvis. Nosaltres hem tractat i n'hem localitzat

més d'un centenar. La relació, però, no és encara exhaustiva.

LA GUERRA

Els canvis més difícils de conèixer, actualment, són els que van produir-se en l'euforia dels primers mesos de la guerra 1936-1939. Gairebé no n'hi ha constància escrita i molt menys acords oficials. No tenim, doncs, altra font d'informació que els testimonis personals. Així hem pogut saber que el carrer de Santa Magdalena va ser anomenat carrer dels Rebels, que la rambla de Santa Mònica va dir-se rambla de la Revolució de Juliol, que el de Santa Eugènia va quedar en Eugènia per obra dels del POUM, que hi tenien un local; que el de Rogent va pendre en nom de Ramon Passanau, un líder obrer de la DAMM mort al front; que el de Ros de Oia 4, a prendre també el nom d'un militant obrer mort al front, el nom del qual ja ningú no ho recorda; que el de les Santjoanistes va ser el carrer de l'AIT —a la cantonada amb el carrer de Saragossa encara poden llegir-se unes restes del rètol amb aquest nom—; i que la Via Laietana va rebre el nom de Durruti. Aquest sí que va ser un acord oficial de la Generalitat en honor del líder anarquista mort al setge de Madrid i que va estar de cos present a l'edifici del Foment, situat precisament a la Via Laietana i aleshores. Altres canvis de nom més anecdòtics són el de Sant Andreu de Palomar, que va convertir-se en Harmonia de Palomar, o el de Sant Josep de la Muntanya, que humorísticament va ser denominat Pep l'alpinista.

El carrer de Vergara va portar el nom d'Antonio López Raimundo, mort al front i germà de l'actual secretari general del PSUC.

La postguerra

El 26 de gener del 1939 entraven a Barcelona les tropes del general Franco. Com a primera mesura, la plaça de Catalunya va convertir-se en plaça del Ejército Español. Després vingueren, de manera progressiva, nombrosos acords municipals de canvis del nom dels carrers. Alguns van ser efímers, perquè algunes personalitats franquistes catalanes van intervenir-hi per evitar disbarats massa grotescos. Així, va durar molt poc el nom d'Ejército Español per a la plaça Catalunya, el de general Magaz per a la plaça Maragall, el de Martínez Anido per al passeig Maragall, i el de general Primo de Rivera per a l'avinguda Gaudí. En recuperar l'avinguda Gaudí el seu nom primitiu, el nom de Primo de Rivera fou donat al carrer Ample, carrer que per cert no duia el nom d'Ample per les seves dimensions, sinó perquè estava dedicat a la família de navillers Ample de Marquet. Malgrat el seu nom actual de Primo de Rivera, tothom continua dient-li carrer Ample, fins al punt que a les guies urbanes han de fer constar els dos noms, igual com l'avinguda d'Icaria, rebatejada

amb el nom del Capità López Varela, que ningú no fa servir.

Donem en un quadre apart els canvis esdevinguts en els carrers que duïen el nom de personalitats catalanes. Alguns d'aquests carrers tenien, abans de la Generalitat, uns altres noms, que van ser eliminats bé per llurs resonàncies monàrquiques, bé perquè no s'adeien gens ni mica als costums catalans. En alguns casos, el nou règim del 1939 va limitar-se a retornar les coses al seu estat primitiu, però en d'altres va inventar-se noms més d'acord amb la idiosincrasia, d'aquells moments. Es prou eloquent, sobretot, la sèrie Autonomia-Unidad, Democràcia-Movimiento Nacional, Revolució-Unificació, Internacional-Nación, etc.

Un altre canvi, tanmateix ben divertit, és el del carrer de Ponent, que va ser rebatejat amb el nom de Joaquín Costa perquè el Centre Aragonés, que hi era a la vora, volia tenir al costat un carrer dedicat a una personalitat aragonesa. D'altres canvis no van referir-se a personalitats catalanes, sinó simple-

ment a la toponímia catalana. Igual com van produir-se veritables aberracions amb els noms dels pobles, alguns carrers de Barcelona van ser traduïts matusserament. Aquest és el cas del carrer dels Ases que, convertit avui en carrer «de los ases», ha motivat que un bar que hi ha i que ha agafat el mateix nom del carrer decorés la façana no amb ases sinó amb asos del joc de cartes.

UN ESTRANY CRITERI

En altres casos, hom comprova amb sorpresa que van ser respectats carrers amb noms tan «subversius» com Abdó Terrades, dirigent republicà i obrer del segle passat, Teresa Claramunt, líder obrera del XIX, o Mariana Pineda. En aquest sentit hom s'endu grans sorpreses, com ara comprovar que mentre el nom d'Anselm Turmeda fou borrar del mapa, va respectar-se el de Jordi de Sant Jordi, que portava un carrer situat just al costat de l'ante-

rior. El mateix cosa va esdevenir-se en el carrer de Laureà Figuerola, que fou canviat, mentre hom respectava el de Maurici Serrahima, al costat mateix.

Resulta també curiós que fos respectat el nom del carrer 26 de Gener Duia aquest nom en commemoració de batalla de Montjuïc, el 1641, en la qual es va guanyar la guerra dels segadors. Però la coincidència amb la data d'entrada de les tropes de Franco a Barcelona va fer que avui continuen tenint un carrer dedicat a una data tan eminentment catalana.

Un altre canvi significatiu fou el dels carrers que, amb noms de periodistes, existien a la Muntanya Pelada, prop d'en una cooperativa de periodistes va construir casetes per als seus associats. Els noms de periodistes catalans com Pompeu Gener, Güell i Mercader, Pere Sala i Robert Robert van ser substituïts pels d'altres periodistes de dretes morts a Barcelona durant la guerra.

Els noms d'aquests periodistes poden llegir-se encara avui en una plaça dedicada als «caídos», que hi ha a l'Associació de la Premsa.

El canvi més subtil fou sens dubte el del carrer Castro i Bellvis, dedicat a un escriptor valencià no pas massa significat, que va ser substituït pel de Coll i Vehí, escriptor català que va dedicar-se a escriure en castellà i a fer un diccionari de la llengua catalana.

Finalment, val la pena de remarcar que la major part dels noms substituïts corresponen, no pas a polítics d'esquerra sinó a gent de lletres, moltes vegades de tendències conservadores. En aquest sentit, els canvis van respondre no solament a les raons que hom pot suposar normals en un canvi de règim polític, sinó a una expressa voluntat descatalanitzadora. La recuperació, doncs, és necessària.

JAUME FABRE

Els canvis del 1939

CONCEPTES

Pl. Catalunya - Pl. Ejército Español (va durar pocs dies).
Prats de Molló - Pedralbes.
Bèlgica - Atenas (abans de la Generalitat era Alfonso XII).
Passeig Anglès - Roman Macaya.
Carrer Internacional - Calle Nación.
Consell de la Vila - Poeta Zorrilla (era el sen nom anterior, posat per la dictadura de Primo de Rivera, que va suprimir el de Constitució).
Solidaritat - Rubèn Dario.
Autonomia - Unidad.
Plaça Igualtat - Plaça San Agustín.
Democràcia - Movimiento Nacional.
Av. Generalitat - Av. de Roma.
Plaça de la Revolució (nom posat el 1868 en lloc del anterior d'Isabel II) - Plaza Unificación.
Plaça Raspail - Beata Joaquina Vedruña (després Santa).
Rosella - Amapola.
Arc de Sant Martí - Arco Iris.
Carrer dels Ases - Calle de los Ases.
Clos de San Francisco - Cercado San Francisco.
Av. Pedralbes - Av. Victoria.
Ponent - Joaquim Costa.
Negrevernís - Jurados.
CADCI - Rio de Oro.
Ginesta - Algarbes (nom anterior).
Fleca - Trinquete (nom anterior).
Paletes - Desplá.
Lluna - Manacor.
Icaria - General López Varela.
Igualtat - Cartagena (Alava el tram del Poble Nou).
Passeig de la República - Paseo de San Juan (nom anterior).
Avinguda de les Corts Catalanes - Av. José Antonio (Gran Via).
Avinguda del 14 d'abril - Av. Generalísimo Franco (Diagonal).
Plaça de la República - Plaza San Jaime.
Rússia - Santa Engràcia

PERSONALITATS

Avinguda Maristany - Avenida Marqués de Argentina.
Passeig de Blasco Ibáñez - Paseo de Isabel II (nom anterior).
Avinguda de Prat de la Riba - Avenida del Principe de Asturias.
Serafín Estébanez - Garcilaso.
Martí Vilanova (Catalunya) - San Quintín (Granada al tram del Poble Nou).
Passeig de Maragall - Paseo de Martínez Anido (va durar pocs temps).
Plaça Maragall - Plaça del General Magaz (va durar pocs temps).
Anselmo Lorenzo - Cuenca.
Sabino Arana - General Sanjurjo.
García Hernández - General Moia.
Martí Aixelà - Teodoro Llorente.
Plaça Joan Salvat Papasseit - Plaça del Virrey Amat.
Avinguda del Mariscal Joffre - Avenida Borbón.
Pau Sabaté - Prat y Roquer.
Anselm Turmeda - Emilio Roca (van respectar en

canvi el de Jordi de Sant Jordi, que era al costat. La Generalitat li havia posat el nom suprimint l'anterior de La Habana).
Pau Casals - General Goded.
Narcís Oller - Conde de Salvatierra.
Plaça Joaquim Felguera - Nuñez de Arce.
Cristóbal Domènec - Tercio de Nuestra Señora de Montserrat.
Arquitecte Martorell - Canarias.
Alcalá Zamora (Germans Badia) - Calvo Sotelo.
Flosj Calcat - Valero.
Joan Alcover - Infanta Isabel.
Antoni Altadill - Muner.
Joan Sardà - Iradier (nom anterior a la Generalitat).
Mas i Cuadras - Herraiz.
Lluhi i Rissech - Porvenir (nom anterior).
Victor Hugo - Beethoven.
Bernat de Sarrià - Calatrava.
Castelar - Donoso Cortés.
Xic de les Barraquetes - General Vives.
Pau Alcover - Montesa.
Hermengild Goula - Inmaculada.
Pacià Ros - Santa Magdalena Sofia.
Puig i Esteve - Maestro Falla.
Rosés i Arús - Duquesa de Orleans (nom anterior).
Adolf Blanch - Milanesado (nom anterior).
Bernat Cavaller - Abad Samsó (nom anterior).
Capita Mirambell-Cardenal Sentmenat (nom anterior).
Plaça Gaspar Ferreras - Pl. Pedralbes.
Clarís - Via Laietana.
Passeig de Pi i Margall - Paseo de Gràcia (nom anterior).
Fivaller - Fernando.
Pablo Iglesias - Princesa (nom anterior).
Mendizábal - Junta del Comercio.
Ample de Marquet - General Primo de Rivera.
Verdaguer - Pedro Lastrortras.
Martí Julià - Joaquín Pou.
Daureà Figuerola - Nilo Fabra.
Lluís i Vidal - Luis Mariano.
Charlot - Padre Rodés.
Vallès i Ribot - Dalmacio de Mur.
Castro i Bellvis - Coll i Vehí.
Lluís Pellicer - Zamora.
Pere Sala - Estanislau Rico Ariza.
Pompeu Gener - José Millán González.
Güell i Mercader - Pablo Saenz de Barés.
Robert Robert - Ramiro de Maeztu.
Av. Gaudí - Gral. Primo de Rivera (va durar pocs temps).
Bernat Metge - Infanta Carlota.
Salmerón - Mayor de Gracia.
Plaça Hermenegildo Giner de los Ríos - Plaça Teuà.
Passeig de Fermín Galán - Salón de Víctor Pradera.
Doctor Ramón Turró - Enna.
Doctor Rizal - Alcalá de Guadaira.
Pl. Estanislau Figueres - Pl. Cruz (actual plaça Lesseps).
Francesc Layret - Marqués del Duero (Paral.lel).
Pl. Francesc Macià - Pl. Real (nom anterior).
Romani i Puigengolas - José de Aguiló.
Salvador Seguí - Cadena (nom anterior).
Av. Santiago Rusiñol - Av. Marqués de Comillas.
Mare de Déu de Núria - Virgen de Covadonga.
Sant Vicenç de Sarrià - San Vicente Español.
Pare Miquel de Sarrià - Beato Diego de Cádiz.